

KÖNYVISMERET HÁZIDOLGOZAT

Hogyan tudja értelmezni az európai könyvkiadás (nyomdászat) fejlődését, valamint a ritka kiadványok iránti igényt a Toldy Ferenc Könyvtár kiállításán látott könyvek alapján?

Készítette: Fábián Edit

Konzulens: Buda Attila

PPKE Kiadói szerkesztő I. évfolyam

Budapest, 2006. május 4.

A kiállításon észrevettem, hogy a bemutatott könyveket bizonyos csoportokba lehet gyűjteni. Ezen csoportok vizsgálata alapján választ kaptam a kérdésre is, hogyan tudom értelmezni a nyomtatott könyv páratlan sikerét Európában.

A csoportok:

- a Pázmány Péter Magyar Királyi Egyetem könyvei,
- a hazai tudományosság könyvei,
- nemzeti nyelvű irodalom, illetve az anyanyelvvel foglalkozó tankönyvek,
- egyetemi oktatás segédletei, jegyzetek,
- bibliofil kiadványok,
- egyház által tiltott művek,
- 1848-as forradalom kiadványai,
- színdarabok, szórakoztató irodalom,
- propagandaanyagok.

Gutenberg után a nyomtatott könyv gyorsan kezdett terjedni az egész kontinensen. E páratlan siker okait többfelé kutathatjuk. Egyrészt hamar felismerték a nyomtatás gyorsasága által elérhető magas példányszámot. Például Luther Márton rögtön használta röpiratok és tanainak terjesztésére. Mondhatjuk, hogy Luther propaganda célokra is alkalmazta a nyomtatott könyvet. Tanainak terjesztésén kívül, eljuttathatta a Bibliát bárkihez, hiszen azért fordította németre az Újszövetséget, hogy az egyszerűbb emberek maguk is olvashassák. Kortársa Thomas Müntzer pedig a parasztháborúra buzdító röpiratokat osztogatott a szószekekről.

Egy további ok a tanulás volt, amely kikerült az egyházi intézmények falai közül. Már nem csak a papok privilégiuma lett. A laikusok pedig egyre több és több könyvet igényeltek. Ezért mondhatjuk, hogy a nyomtatás nemcsak következménye volt a művelődésre való igénynek, hanem fel is fokozta azt.

Természetesen az ellenreformáció hívei ugyanúgy felhasználták saját céljaikra az új találmányt. Rengeteg vallásos tárgyú könyv, énekeskönyv, hitvédő irat látott napvilágot. Az embereket irányítani akaró írástudóknak új fegyver adatott a kezébe. Az egyre hatalmasabb számban kiadott könyvek felkeltették az egyház érdeklődését, hiszen továbbra is befolyásolni akarták, hogy mi kerüljön a szélesebb néprétegek kezébe. Ezért rendszeresen kiadták az Index librorum prohibitorum azaz a Tiltott (egyház által tiltott) könyvek jegyzékét. Ehhez hamarosan csatlakoztak a nyugat-európai egyetemek, ahol könyvbizottságokat állítottak fel, amelyek azt vizsgálták, hogy mi kerülhet a tanulók kezébe, illetve az egyetemekre. Pedig a humanizmus és a reneszánsz gyönyörű vívmánya a tudás elérésére tett erőfeszítés. Megjelenik az ókori szövegek kritikai tanulmányozása és a nyomtatást uraló vallásos tárgyú könyveket kezdik kiszorítani a tudományos művek (pl. természettudománnyal foglalkozó vagy éppen technikai könyvek). Ez idő tájt születik meg egy új réteg, az értelmiségi.

A nyomtatás ekkor válik üzleti tevékenységgé. Egyre jobban differenciálódnak a különböző könyves szakmák Eddig a nagy tudású nyomdászok voltak egyben a kiadók is.

Tehát megnőtt az érdeklődés az olvasás iránt, az emberek szinte falták a betűt. Habár 18. század végéig igényes könyveket inkább csak a tehetősebb emberek engedhettek meg maguknak. A szegényebbek a szórakoztató irodalmat, énekeskönyveket, kalendáriumokat, majd később a nagy népszerűségnek örvendő almanachokat vették. De a könyv eljutott mindenkihez.

Visszatérve eredeti kérdésünkhöz, mivel magyarázom a könyv népszerűségét: az emberekre elemi erővel hatott az olvasás. Végre nemcsak kevesek előjoga volt az ismeretszerzés. Ráadásul az új forma, főleg a reneszánsz nyolcadrét alakú könyv, könnyebbé tette az olvasást, hiszen a könyveket magukkal tudták vinni az emberek bárhova. Véleményem szerint először is a könyvek iránt nőtt meg az érdeklődés. Ezen belül természetesen a ritka, tiltott művek még nagyobb érdeklődésre tarthattak számot. Ez egyrészt magyarázható a bibliofil könyvgyűjtők megjelenésével, másrészt az újdonságra, rejtett dolgokra kíváncsi emberi természettel.

A kiállításon szép válogatást láthattunk az általam körbejárt témákból, de kifejezetten magyar vonatkozású könyvekből. Első csoportként a Pázmány Péter Magyar Királyi Egyetem könyveit emelném ki. Az egyetem könyvtára igen nagy múltú, európai viszonylatban is fontos és értékes kincsek birtokosa. Az egyetemet 1635-ben alapította Pázmány Péter Nagyszombatban. (A könyvtár még régebbi, ezt Oláh Miklós esztergomi érsek alapította 1561-ben.). A jezsuita rend feloszlását

követően előbb Budára kerültek a könyvek, majd Pestre, ahol azóta is az ELTE Egyetemi Könyvtárának büszkeségei. Nagyszombatban nyomda is működött az egyik legtermékenyebb az országban, az Egyetemi Nyomda.

Pázmány Péter esztergomi érsek, jezsuita a magyar ellenreformáció legnagyobb alakja. Termékeny író és nagy bibliofil volt. A kor fontos vallásos tárgyú könyvei megtalálhatók gyűjteményében. Ezek nagy része magyar nyelvű istenes írás.

Második csoportba a hazai, magyar nyelven íródott tudományos műveket sorolnám. Különböző növényekkel, természeti jelenségekkel foglalkozó könyvek, vagy éppen történelmi témájúak. Természetesen a kiállítás nemcsak egy korszakot mutat be, akár évszázadok is elteltek egy-egy újabb téma között. Mint a reformáció korában igen népszerű állatmesék.

Nekem különösen tetszett a harmadik csoport, az anyanyelvvel, nyelvtannal foglalkozó könyvek, amelyek a XVIII–XIX. században igen modernnek és progresszívak voltak. A kor legnagyobb írói, költői írtak a nyelv védelmében. Természetes, hogy ilyen írásokra nagy volt az igény!

Negyedikként az egyetemi jegyzeteket és a tankönyveket említeném.

Ötödik csoport a bibliofil kiadványok. Rengeteg szép ex libris született ebben az időben, köztük neves képzőművészek alkotásai. A tulajdonosok kezdtek büszkének lenni könyveikre. Egyfajta státuszszimbólum lett a könyv. Gyűjtők versengtek egy-egy különlegesebb, értékesebb munkáért. Talán ez is egy magyarázat lehet, hogy miért nőtt meg az igény a ritka könyvek iránt. Csakúgy, mint az egyház által tiltott művek. Rotterdami Erasmus, korának legnagyobb humanistája, Boccaccio, aki az elsők között szórakoztatta írásaival a népet.

Hatodikként visszatérek a propaganda irodalomhoz. Nálunk a 1848-as és az 1956-os forradalom alatt született sok könyv, amely a népet volt hivatott buzdítani. Ma már ezek a kiadványok is (röpirat, könyv, vers) ritkaságnak számítanak. Megállapíthatjuk, hogy a történelem egy-egy fontos fordulópontján született könyvek később ritkasággá, kincssé válhatnak.

A kiállításon külön tárlót kaptak a színházzal, színművészettel foglalkozó könyvek, eredeti színdarabok.

Megállapíthatjuk, hogy a történelem előrehaladtával a nyomtatott könyv mind fontosabb küldetést töltött be. Átala bővíthettek az emberek ismeretei, tájékoztattak, szórakoztattak, de akár el is pusztíthattak. Univerzális formát adtak a gondolatoknak, a szellem lenyomatai. A nyomtatás XV. századi felfedezése óta jelen van mindennapi életünkben.

Gróf Károlyi Sándor fóti magánkönyvtára

A kiállításon látott könyvek alapján és a gyűjtők névsorán végigtekintve gróf Károlyi Sándor fóti könyvtárába látogattam volna el szívesen. A Károlyi család méltán vonulhatott be a nemzet nagy, fontos családjai közé, hiszen a reformkor kiemelkedő személyiségei voltak. Hatalmas részt vettek ki az ország fejlesztéséből, támogatták a magyar kultúrát, segítettek a szegényeken, katonaként harcoltak a szabadságért. Mindeközben gondosan építették híres könyvtárukat, amely nyitva állt bárki tanulni, olvasni vágyó előtt a fóti birtokon.

Gróf Károlyi Sándor 1831-ben született. Apja Károlyi István gróf korának egyik legnagyobb alakja mágnás, fejlesztő, a haladás elszánt híve, humanista. Ezen tulajdonságokból Sándor fiának is jutott bőven, aki már fiatalon apja nyomdokaiba lépett. A fiatal gróf a legjobb iskolákba járt, a fóti birtokon pedig megismerhette az akkori jeles embereket. Nyitott, széles műveltségű, haladó gondolkodású felnőtté vált. Ebben nagy szerepe volt a fóti könyvtárnak is. Az 1848/49-es szabadságharcban apja oldalán harcolt tizenhét évesen. A szabadságharc bukása után menlevéllel Párizsba emigrált, ahol megismerte Batthyány Kázmér gróftól és mellette diplomataként tevékenykedett.

Miután hazatért az emigrációból rendbe hozta a fóti birtokot, amely ekkor vált a vezető értelmiségiek, államférfiak rendszeres találkozóhelyévé. Károlyi Sándor később parlamenti képviselőként a mezőgazdaság felvirágoztatásán fáradozott. Fő tevékenysége élete végéig az agrárium fejlesztése maradt, de számos egyéb jótékony vállalkozás is az ő nevéhez fűződik, többek között a fóti gyermekmenhely, amely a mai napig működik.

Több könyvet is írt, amelyekben a magyar gazdaság helyzetéről, fellendítésének lehetőségeiről fejt ki nézeteit. Sándor gróf 1916-ban hunyt el súlyos betegség következtében.

Gyűjteményében helyet kapott minden olyan mű, amely a magyar művelődéstörténettel, történelemmel, művészetekkel foglalkozott. Mivel igen széles látókörű, felvilágosult gondolkodású, művelt ember volt, bizonyára csodálatos élmény lenne visszautazni az időben és ellátogatni könyvtárába.